

Chotěbor, Petr

Tvrz v Malé Dobré (okr. Kladno) ve světle povrchového průzkumu

Archaeologia historica. 1998, vol. 23, iss. [1], pp. 409-413

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140305>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Tvrz v Malé Dobré (okr. Kladno) ve světle povrchového průzkumu

PETR CHOTĚBOR

Ačkoliv existence částečně zachované tvrze v Malé Dobré je dobře známa (např. Kašíčka 1984), nebyla vlastní stavbě dosud věnována podrobnější pozornost. V letní sezóně r. 1997 bylo proto pořízeno jednoduché zaměření půdorysů ve třech úrovních, které se stalo podkladem pro povrchový průzkum.

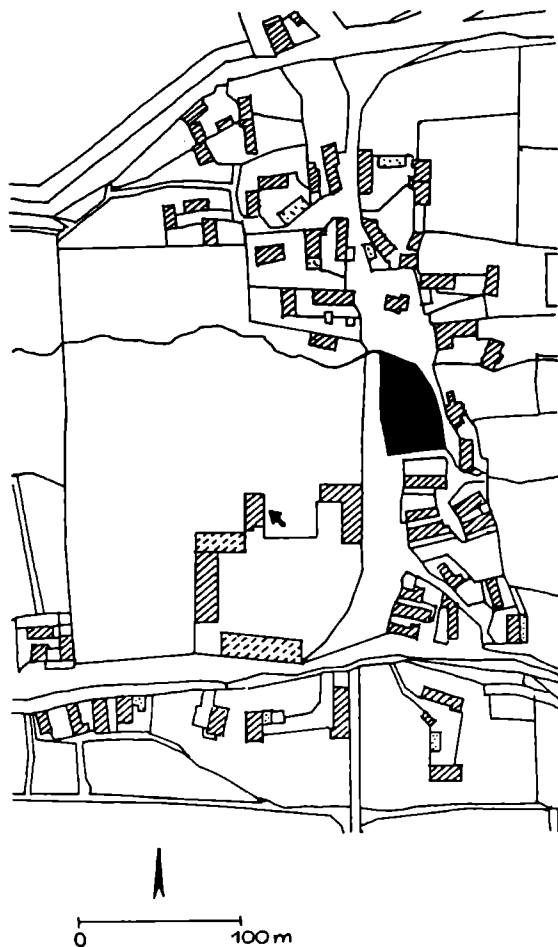
Bývalá tvrz se skrývá v třípodlažní sýpce s valbovou střechou. Je situována v rozlehlém areálu hospodářského dvora, přesněji na jeho severním okraji. Stavba má jednoduchý obdélný půdorys, obohacený pouze schodišťovým přístavkem na úzkém jižním průčelí.

V písemných pramenech se jméno vsi objevuje v predikátu Bohuslava z Dobré v r. 1328. U většiny zápisů ze 14. stol. nelze rozlišit, zda se jedná o Malou, Velkou či Pustou Dobrou, neboť všichni uvádění příslušníci místní šlechty užívají prostě přídomek „de Dobra“. S Malou Dobrou lze spojit až Drcha, doložený r. 1398 (Drcho, cliens de Minori Dobra – Profous 1947, 354).

Tvrz je údajně za tohoto majitele poprvé písemně uvedena (Kolektiv 1984, 297 uvádí ale letopočet 1396). Ze stejného rodu mohl pocházet ještě Jan zvaný Chlípan z Malé Dobré (1406), po něm se však rychle střídali příslušníci jiných rodů. Kolem r. 1520 byla tvrz prodána Zdeňkovi Kladenskému z Kladna, držiteli sousední Velké Dobré. R. 1544 se uvádějí „v dobrech hořejších i dolejších dvě tvrze pusté“ (Profous, o. c.). Ve 2. pol. 16. stol. došlo k obnově za Jiřího Žďárského ze Žďáru. Po opětovném zpustnutí se tvrz v Malé Dobré dočkala ještě oprav ve 2. pol. 17. stol. Krátce potom, v r. 1696, ji nový majitel, Karel Jáchym Breda připojil k panství Tachlovice. Stavba pak sloužila pouze hospodářskému účelu a byla upravena na sýpku (Kolektiv, o. c., 297).

Přízemí stavby je rozděleno na dvě samostatné, vzájemně nepropojené místnosti. Obě vyšší podlaží obsahují již jen jediný prostor. Zatímco obvodové zdivo jižní poloviny probíhá prvním i druhým patrem ve stejné síle bez patrových ústupků, v severní polovině lze pozorovat v 1. patře zdivo silnější a patrovým ústupkem zeslabené o podlaží výš. Úroveň ústupku neodpovídá úrovni dnešní podlahy. Dodatečné napojení obou částí stavby je ostatně patrné zvenčí, zvláště na západní fasádě. Severní část je starší, středověká a v severozápadním nároží má armaturu z mohutných kvádrů. Rozsah středověkého zdiva v přízemí je větší (dnešní dělicí zeď je původní obvodovou stěnou někdejší věžovité stavby). Výše byla již původní jižní stěna věže odbourána. Na západní a severní fasádě jsou dobře patrné zazděné starší otvory, a to jak středověké (na severním průčelí i s kamenným ostěním), tak pozdější (se špaletou i záklenkem z cihel). Barokní sýpková okénka mají ostění z pískovce, nad překladem však zcela chybí odlehčovací pasy. Stavební materiál obou částí se příliš neliší (žehrovický hrubozrný pískovec, metamorfované břidlice, v malé míře opuka), středověké zdivo je ovšem výrazněji řádkované. Druhotně použité díly okosených ostění jsou zazděny v jihovýchodním nároží schodišťového přístavku.

Jádrem původní tvrze byla obytná věž běžné velikosti (strana téměř čtvercového půdorysu měří o něco víc než 10 m). Přízemí věže, dodatečně zaklenuté, bylo větráno jediným střílnovitým okénkem. Přístup byl buď přímo zvenčí nebo z 1. patra. Místnost v 1. patře byla podle velkých oken obytná. Při severozápadním nároží byl prevet, po němž zbyla vstupní chodbička a poblíž zazděného vstupu do ní ještě malý výklenek završený dvěma stranami trojúhelníka. Ve sníženém 2. patře se jednoznačně stopy otvorů nedochovaly,

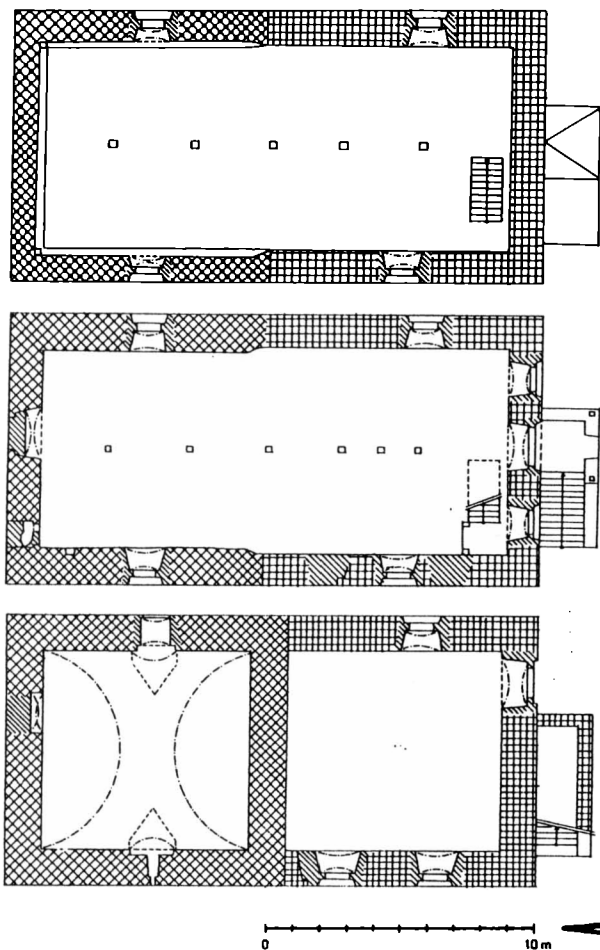

Obr. 1. Malá Dobrá. Výsek z indikační skici obce Velká Dobrá z r. 1840. Šrafované objekty v originále červené (nespalné), tečkované žluté (spalné). Přerušovaná šrafura označuje objekty dvora dodatečně dokreslené. Šipka označuje tvrz.

i toto podlaží však bylo jistě obytné. S velkou pravděpodobností můžeme předpokládat ještě existenci minimálně jednoho dalšího podlaží.

K rozšíření stavby do dnešního rozsahu došlo zřejmě v renesančním období. Jižní obvodová zeď věže byla ve vyšších podlažích opatrně odbourána a půdorys byl při zachování šířky zvětšen na dvojnásobek. Přístavba, postavená z materiálu více různorodého, měla v přízemí vlastní vstup (část kamenného ostění se dochovala v západní fasádě). V 1. patře jsou na západní fasádě dobře patrná dvě větší okna obezděná a zaklenutá cihlami. Mohla mít i tesaná ostění, jak ukazuje zachovaný zbytek, který však nemusí být v původní poloze. I pro přestavěnou tvrz je třeba předpokládat alespoň občasný rezidenční využití a větší výšku. Vzhledem k odbourání obvodové zdi nemohla věž přístavbu převyšovat; došlo tedy k výškovému sjednocení a úrovně jednotlivých podlaží byly asi také jednotné. Nejvyšší patro ovšem mohlo mít lehčí, např. hrázděnou konstrukci. Tato okolnost snad později ovlivnila radikální snížení celé stavby.

Posledním výrazným zásahem do podoby obytného stavení tvrze byla úprava na sýpku. Došlo k ní patrně někdy na přelomu 17. a 18. stol. Snížená stavba dostala novou hlavní

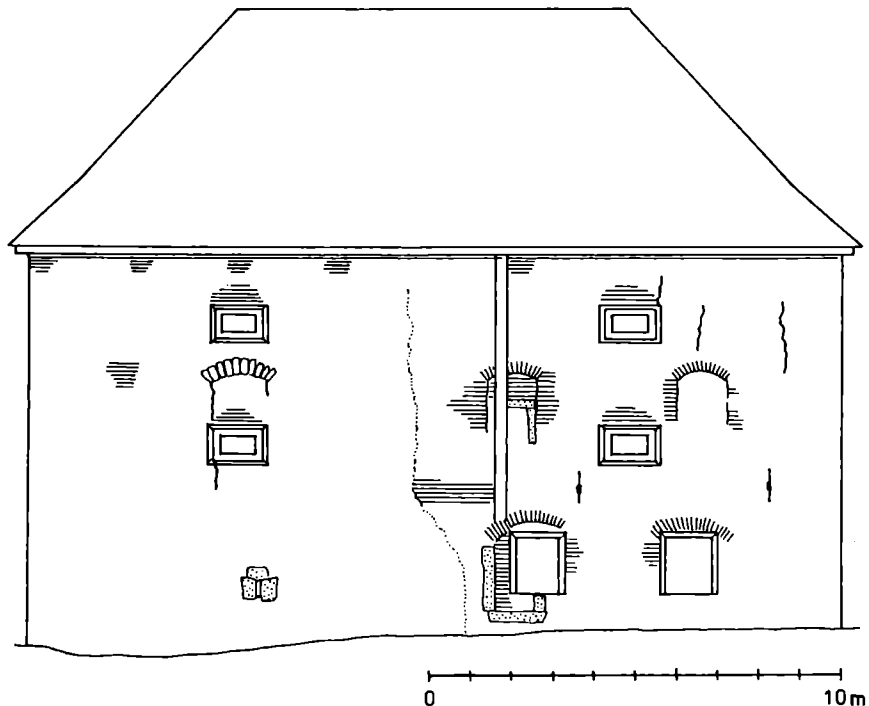

Obr. 2. Malá Dobrá. Půdorysy dnešních úrovní sýpky. Zdola přízemí, 1. a 2. patro. Křížem šrafované zdivo gotické, mřížky kolmé ke konstrukci renesanční, šrafované barokní.

římsu z pískovcových desek podložených jednou řádkou cihel. Interiér byl rozdělen na nižší sýpková patra s typickými ležatými okénky.

Výsledky průzkumu v Malé Dobré plně potvrdily předpokládanou a v literatuře uváděnou existenci pozůstatků středověké tvrze. Byl upřesněn charakter původního středověkého jádra a postup jeho přestavby. Naznačený stavební vývoj lze označit za do jisté míry typický. Obytná věž, kvalitně postavená a architektonicky dobře vybavená, postačovala držitelům sídla po celý středověk. Snaha zvětšit obytnou plochu, charakteristická pro renesanční období, vedla k rozšíření původního objektu na dvojnásobek. I pozdější ztráta rezidenční funkce a následná přestavba na sýpku jsou pro osudy českých tvrzí v novověku typické.

Datování hlavních stavebních fází nelze na základě průzkumu výrazně zpřesnit. Obytnou věž lze rámcově datovat do období předhusitského středověku. První písemná zmínka z konce 14. stol. může být tedy bez pochybností vztahována k této stavbě. O rozsahu celé tvrze a situování obytné stavby uvnitř opevnění nevíme ovšem za současného stavu nic. Rovinatý terén, blízkost potoka a rybníčku naznačuje existenci vodního opevnění. Rozší-

Obr. 3. Malá Dobrá. Západní fasáda sýpky s vyznačením cihelných ostění a zadržek (vodorovná šrafura) a záklenků. Kamenná středověká a renesanční ostění tečkovaně, tečkovanou čarou hranice středověkého a renesančního zdiva.

Obr. 4. Malá Dobrá. Celkový pohled na sýpku od jihovýchodu. Foto Miroslav Fuchs.

ření lze spojovat s obnovou tvrže za Jiřího Žďárského ze Žďáru po polovině 16. stol. Rozdělená dispozice přízemí si vynutila stavbu vnějšího schodiště, jehož zábradlí, kryté pís-kovcovými deskami, a dřevěné sloupky nesoucí stříšku se hlásí k renesanci. Tvrz v Malé Dobré je zajímavým a relativně dobře dochovaným příkladem malého šlechtického sídla. Vzhledem k radikálně změněnému terénu v okolí může další poznatky o podobě celého areálu přinést jen pečlivé sledování všech větších výkopových prací. Za současného stavu byl povrchový sběr negativní i v místech, kde došlo k malým zásahům při sázení dřevin.

Literatura

- Kolektiv, 1984: Hrady, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl III. severní Čechy, Praha.
PROFOUS, A., 1947: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, díl I., Praha.
KAŠIČKA, F., 1984: Tvrže středních Čech, Praha.
SEDLÁČEK, A., 1891: Hrady, zámky a tvrže království českého, díl VIII., Praha.

Zusammenfassung

Die Feste in Malá Dobrá (Bez. Kladno) vom Gesichtspunkt der Oberflächenforschung aus

Die ehemalige, schriftlich im Jahre 1389 erwähnte Feste ist im zweistöckigen Speicher im Wirtschaftshofareal verborgen. Sie hat einen länglichen Grundriß mit einem Treppenzubau an der Südfront. Das Kern der ursprünglichen Feste bildete ein Wohnturm mit der gewöhnlichen Größe. Er ist im Umfangsmauerwerk in der nördlichen Hälfte des heutigen Speichers erhalten. Das zusätzlich gewölbte Erdgeschoß des Turms war durch ein einziges schartenartiges Fensterchen gelüftet. Die großen Fenster, die beide später vermauert wurden, aber eines von ihnen hat bisher das Steinfutter, zeugen davon, daß der Raum im ersten Stock zu Wohnzwecken diente. An der Nordostecke war Aborterker, nach dem hier ein schmaler Gang blieb, und noch eine kleine Nische nicht weit daneben. In dem erniedrigten 2. Stock sind keine Spuren nach Öffnungen erhalten, auch dieser Stock diente jedoch sicherlich zu Wohnzwecken. Der Turm hatte minimal noch eine weitere Etage. Wahrscheinlich während der Renaissance wurde der Bau in den heutigen Umfang erweitert. Die südliche Umfangsmauer des Turms wurde vorsichtig niedrigerissen und der Grundriß bei der Erhaltung der Breite verdoppelt. Im 1. Stock sind in der Westfassade zwei größere ummauerten und mit Ziegeln eingewölbten Fenster gut bemerkbar. Für die umgebaute Feste nehmen wir wenigstens die zeitweilige Residenzausnutzung und eine größere Höhe voraus. Der Turm ragte den Zubau nicht mehr über, und die einzelnen Etagen hatten höchstwahrscheinlich ihre Niveaus geebnet. Das höchste Stockwerk konnte allerdings eine leichtere, z. B. Fachwerkkonstruktion haben. Der letzte Eingriff in die Baugestalt des Wohngebäudes war die Umgestaltung in einen Speicher. Dazu kam es wahrscheinlich einst um die Wende des 17. und 18. Jh.s. Der erniedrigte Bau bekam ein neues Hauptgesims aus den mit einer Ziegelreihe untergelegten Sandsteinplatten. Die niedrigeren Speicherstockwerke haben typische Fensteröffnungen mit dem Steinfutter. Vom ganzen Umfang der ursprünglichen Feste und von der Situierung des Wohnbaus innerhalb des Areals wissen wir in der Gegenwart nichts. Das ebene Terrain und die Nähe eines Baches und eines Teiches deuten die Existenz enier Wasserbefestigung an. Die Situation der Umgebung ist radikal verändert.

Abbildungen:

1. Malá Dobrá. Ausschnitt aus der Indikations-skizze der Gemeinde Velká Dobrá aus dem Jahre 1840. Die schraffierten Objekte sind im Original rot (nicht verbrennbare), die punktierten gelb (verbrennbare). Die unterbrochen Schraffierung bezeichnet die zusätzlich zugezeichneten Hofobjekte. Der Pfeil bezeichnet die Feste.
2. Malá Dobrá. Grundrisse der heutigen Niveaus des Speichers. Von unten Erdgeschoß, 1. und 2. Stock. Das kreuzweise schraffierte Mauerwerk – gotisch, die zur Konstruktion winkelrechte Karierung – Renaissance, schraffiert – Barock.
3. Malá Dobrá. Westfassade des Speichers mit der Bezeichnung der Ziegelgewände und Vermauerungen (waagrechte Schraffierung) und Gewölbe. Steinfutter aus Mittelalter und Renaissance punktiert, Punktlinie bezeichnet die Grenze der Mauerwerke aus Mittelalter und Renaissance.
4. Malá Dobrá. Gesamtansicht des Speichers vom Südosten. Foto Miroslav Fuchs.

